

ብሊና ጋብ ጩላይና አወያ ጉግድ? (Linguistic purism in Blin)

ጋብ ጩላይና ውረኒ ግን?

ጩላይና ይኑ ውረኒ ኒ? አር ዳንዲልድ ወረኒል ኳሪል ጨለውሲ እርጎ ደምቢ ከትከትሰኩ። ዓቕተሰና ከትከትሰ ደምቢኻ ወረውሰኩ። ወረውነድኻ አርዲ ብሊራዲ/ ጉርዲ ሲረኩ። ውልዋልድ ሲርጊ አርዲ ሓበርሰ ከብተው ብሊራ ወሪ ጉርድኻ መጩላይና ጩላይሰኩ። እና ወራት ኒንኻ ጩላይና ይስተኩ። ጩላይናድኻ አር ጫርያን ብሊራ/ጉርድ ሕበር እንገው ጀቕፍሰኩ። ጋብ ጩላይናኸር እን ክድመት ድኳ አር ጩላይናሰና አከገን። እን አመምሳኹዲ ጨርበርሳኹዲ ወራት ደአም አር ጩላይናሰና ግን። ጋብ ጩላይና ይስቱ ጋብ ገፍርሲ ያዕይሮ፣ ገረስተሰነክ ሹር ጋብሲ ጀልሕግሪኸር፣ አሪ ጋብድ መንከልግሪኸር ተበትና ወሪ ጋብና ዋሲሰኩ። ኒንኻ ቆላት አሪ ጋበልድ እንተረውሲ ነከርነድ፣ ሹር ቆላትሲ ገሪ ደርፍፍድ ተበትና ግን። ጋብ ጩላይና ብጅኻነስክ ቆላትሲ ጨረይድኒል ግን ኒሒል። ደአም ፍደላታ-እሻረትሊ (orthography)፣ ወተርሊ (phonology)፣ ጋብ-ግብሪል (syntax)፣ ጋብ-ስፈትሊ (morphology)፣ ጋብ-ውሪኒል (semantics) ኸር ጋብ ጩላይና ቕልስተኩር ህምበኩር (Brunstad 2003)።

ጋብ ዕልድ መኸልስስቱ ደአም ጋብ ጫርያን ይስተው እላ። ሽጉን በጃኸን ናውክ ጋብ ቆላት ኣኸን። ጋብ-ጉግ አሪ ጋበልድ ጉርበበኩ። ገሪ ጋብ ከዶ ጋብ ሓበርሰናዲ፣ እኸርኸር ጨለውናዲሲ መሀድሰው ግን (Brunstad 2003)። ብሩንስታድ (Brunstad)፣ ጋብ ጩላይና ሙኹ/ሓሳብ ለቶት (mental concept) ግን የኩሉ ። ጋብ ጫርያን ያኹ ይና ሙኹሊ ግን ኒህምባኹ ግራ፣ ጋብ ጫርያን ወሪ ጋብ ዓማቻን/ መንከልሰው ይስተው እላ የኩ። ውረድ ጋብ እኸርኸርልድ ጉርበቡ ግን ናው ዳበራኹር ቕጨራኹር።

ጋብ ጩላይና ወረና ፋይሕ ግን። ላቕጭንድ ኒኸርስክ ስዊር-ቆላት ሓበሪሲሮ ሻኸላ ያኹ ቕላ ሻው አረርሰነኩ። ነን ኒኸርስክ ቆል አሪ ጋበልድ ሓበርሲሮ ሻኸላ የው ግን። እና ጋብ ጨለየና ኒንኻ Ultrapurism ይስተኩ። እና ነወያኹ ቕላ ሻው ስኹኹ ከወውሊ ኣኸታሲክ ናጋበል ለወተንኩሎም። ብጅኻነስክ ናጋብድ ቆል ድኳ ባነን፣ ስዊር-ቆል አድኒስክ፣ እን ና ጋብ-ፈራዕሲ (dialects) ገሪ ደርብድ ናትናቱር ውሪኒል ተብተነኩ ወሪ ሓዲስ ቆል መሀደነኩ (word coinage)። ህምቡንትክ፣ ኢስላንድርጋብ (Icelandic) እና ነወያ ጋብ ጩላይናድ ሀደግሰውልድ ላኹ ግን። ደአም ኢስላንድርጋብ ኸር ናዓቕምሰናክ ጉርበበኩ።

ነድ ዓዶ ኩዶ፡ አሪ ቅጭንድ ጀረብደጋ ሓበበርነስ ካያ ተከውው ህምበነኩ። እና ጀረብድጋ ቆላት ጎርብብነልድ ናጋብሲ ተከውውኻ፣ ናጋብድ ቆል ባነን ጎርብብነስ ጋብሲ ጀልሓኹዲ ክያውዳኹዲ ሃቢነ ቋለኒሉ። እማ ክመነንኻ ናው ተበተነኩ፣ ክመግነንኻ አሪውልድ ጎርብበነኩ። ነድ እንደረድ ኩዶ፡ ጋብ ኒኹርስክ ጩላይስር ሻኽላ፡ እክ/ ከው ናምራድሰና ጋቢኒን ጋብሲ ተብደውኻ ናት ተለዩንን ያኹ ቋላ ሻውኸር ህምበነኩ (Langer and Nesse 2012)።

ጋብ ጩላይና ሞመይናዲ ስዳዋኹ አኽላ። ጋብሲ ጋብናዲ አርእናዲ ካያ አኽጊ እን ጋብሲ ጋባ-ልውርድ (linguistic) ደርብድ ትክስረ ተብድነሎም ጀረብደኩ። እን ጋብ ጩላይስር ጀረብሰውሲ ናቱ ተብድና ካያ አኽጊ ኩዶ፣ እን ጋብ ጩላይስር ጀርብደውድ ስርዲ፡ ጋብ ናት ተከውዲ፡ ጋብ ናምጅዊል (surrounding) ጋብስተውዲት ናትክ ትክስረ ወንወንናዲ ባሓስናዲኸር ጀረብደኩ። እና ነወያ ደርብድኻ ላቆሊር ስርዲ ወንድናርዲት አሪ ጋብዲ ዋርዲስነድ፡ ቆላታ ወንድናርሲ (cognate word) አለላይኒል ካበኩ፣ ስዊር-ቆሊ (loanword) ማ እማ አኽላ ይርኸር ትክስረ ጩረይድቶ ገረስተኩ። ጋብ ጩላይና ላኹ ለጃ እኹርድ አክን ገሪኹ ደምዕደላ። ደአም ሜሪር ደርብድ፣ ወሪ ጋብ ተብደውድ ዲባ (language institution) ደርብድ አክን ገሪኹ ደምዕድሮ ገረሰኩ።

ውሪኹኳ ጋብ ጩላይላኹን?

ቆላትዲ ጋብዲር ጩላይና ሰበብዲ መስምስዲ ገሪው አኸሮ ገረሰኩ። መስምስ ጋብሲ ጩላይኒል ደረከው ይስቶውልድ ጅብናር ፈለኻስ ድሂስና፡ ገደቢትና (ቅረናት ወሪ ጋባይል ነበክል)፡ ዓብላልስና/ ተርክኒ ጓቆ። ጋብሲ ሪሕ እውና/ ጋብ ዳበርድና እን ከለለው ሀደግሰውልድ ላው ግን¹።

አሪ ቅረንድ ወሪ አሪ ገቢልተድ ሒልድ ቀርንስኖ ሰኚነ ልላ ፍኖሰና፣ ፈለኻ ጅብናርኹሲ ወሪ ቀረንስኒኹሲ ሓክክድኖ ገሪው ገባይል ጋብ ናውሲ ጩላይኒል ትወነኩ። እና ነወያ ደርብድኻ፡ ስዊር-ጋብ ጅብናሩሲ ዲሂስድኖ ሕንግር የነኩ። ህምቡርሰና፡ ስዋሂሊዲ (Swahili) ሃውሳዲ (Hausa)፣ እን ጅባኒ/ ቀረንስኒ ገመርሲ ከተብኒ መታን ጋብሲ ጩላየውል ይስቶ ሀደግሰውልድ ላው ግን።

እንሸኽ (battle) / ሸፈ (war) ጋብ ጩላይኒል መስምስ ይስቶ ሀደግሰውልድ ግን። እንሸኽ ወሪ ሸፈ ወክትሊ ጋብ ጩላይና እን ምህም ክድመት አኽ ቋልስተኩ። ኒል ለጃ እኹርኹር ተከው ጋብ ጋብው ከው ወሪ ቅረናት ዋኪትኖሰና/ ገደቢትኖሰና፣ ሲረው አኪነት ቋሊስድኖ፡ ግንዲኸር እሲድኖር መታን ጋብ ጩላይኒል ትወነኩ። ንድኻ እን ጋብ ናስር ላኹ ድኳ አክን፣ ፍደላትድ (scripts) ወሪ ከተብኒ-ትልተል

¹ http://www.gutenberg.us/articles/language_purification Accessed on 01 December 2017.

(spelling) እኼርኼረልድ ሲረሰና ሃበነኩሎም። ኒድ ዮኻ ዲማ እኼርኼረልድ ሺሩ ፈረኩ። ስዊር-ቆላትሲኸር እኼርኼረልድ አድነስ ባሮ ሳንኪቲነክ አሪረድ አደነኩ። ህምቡንትክ፤

1. Hindu: ህንዲር ጋብዲ Urdu: ፓኪስታን ጋብዲ እኼርኼረልድ ተከው አኩ ሂንዱኻ ደቫንጋሪ (Devangari) ሓለጋት (script): ኡርዱኻ ዓረብ (Arabic) ሓለጋት ተበተኩ። ኒዳግልኸር ህንዱኻ እንግሊዝ ቆላትልድ ጐርበበኩ፤ ኡርዱኻ ዓረብ ጋብልድ። ኒንኻ እን ጋብ ናስር ላኹ አኩ እኼርኼረልድ ሺሪ ፈረኩ።
2. ሰርብያን (Serbian) ዲ ክሮኦሻያን (Croatian) ጋብ ላኹ ግን። እን ከው ጋብሲ ጋበውኸር እኼርኼረልድ ትክሲነ ፈሀመነኩ። እን ናው ኒድ ሲራኹ ከተብኒ ሓለጋትድ ካያ ግን። ሰርብያንኻ ስይርሊክ (Cyrillic) ሓለጋት፡ ክሮኦሻያንኻ ላቲን (Latin) ሓለጋት ተበተነኩ።

አሪኹ ምስምሳ ይስቶ ሀደግሳኹ ኩዶ፡ ከለለውድ ጋብስተው ጋብ (minority languages) ተረክጊን፤ እን ገሪውድ ጋብስተው ጋብድ ዓምጨጭስጊን/ ዓብለልስጊን፤ እን ጋብ ገሪውድውድ እንተራኹሎም ጭልወስ ገብሮ፤ ናኹ ገረሰው አኸት ቛሊስሮኸር ግንዲ እሲሮኸር፤ ጋብ ጩለይኒል ትወኩ። ህምቡንትክ፤ ኢስላንዲክ (Icelandic) ከለለውድ ጋብስተው ጋብ፤ ናጋበል ስዊር-ቆላት ተበትኒልድ ገሪኹ ተከወነኩሎም። ብሊና ጋብኸር እና ነወያ ሰብብድ ማ ቶክ አኸራ ናው ጩለይስሮ ጀርብሳኹ?

አሪኹር ጋብ ድድሮ ፈረውሲ ጉድኒ መታንኸር፡ ቆላትሲ ጩለይነድ ጋብሲ ሪሕ እውና ደርብሰና አኹ ቛልስተኩ። እማ ኒንኸር ጋብ ጩለይና ምስምሲሰና አኹ ሀደግሳኩ። ህምቡንትክ፤ ዕብራይስጢ (Hebrew) ጋብሲ ቛልነን፤ ና ጋብሲ ቆላት ገዳይም ዕብራይጢሩሲ ቀምበልናዲ ጩለይናዲሲ ንኪ ሪሕ አሮ እስራኤልትልክ ጋብስተኩ።

ነን እን ሴጃ መሰምስ ዋጥ ዮ ቛልስተው አኹ፤ አሪውኸር ገሪ መሰምስ ዋኒሮ ገረሰኩ፤ ጋብ ጩለይኒ ሰብብ አከው። እና መሰምስ ነልድ ጐኳ ገሪ መገለይ/ ደርፍፍ ጋብ ዳበርድኒል ተበትሰው ጋብ ጩለይና ቛልስተኩ (Brunstad 2003)።

1. Archaising purism: ጋብ እማኒውዲ ገዳይምዲ እንኩርስሮ ሻኩ ያኹ መኸላ ሻኹ፡ ደርብ ጋብ ጩለይኒኹ ግን። እና ነወያ ጋብ ጩለይኒል ሓዳይስ ጋብ መሀድና ከለብርሰላ። ጋብ እማኒውዲ ገዳይምዲ ካያ ግን ከለብርሰው።
2. Ethnographic purism: እና ጋብ ጩለይና ደርብ ኒን እን ዕርዲሪ (urban) ጋብስሻ፡ በር (rural) ጋብ ግን ጫርያንዲ መንከልስገውዲ ያኹ መኸላ ሻኹ ግን። በር ጋብ ጫርያንዲ

ጣፍሓንዲርሰና አኾ ቋልስተተ። እን ዕርዲሪል/ ታንታርዊል ታብስተው ታብ ደአም ጀልሕስተውዲ ስውር-ታብ በጃኸውሎምዲ አኾ ገሪኹ ከለብርሰላ።

3. Elitist purism: ታብ መሀርሰውዲ ዕርዲሪል ታብስተውዲ ግና ጫርያን ያኹ መኸላ ሻኹ ታብ ጩለይና ደርብ ግን። ነድ እንደረድ በርሊ ታብስተው ናትናቱር ታብ-ፈራዕ (dialects) ከለበርሰላ። በር ታብ አረስ ታብዲ፡ ታብ መሀርሰገውዲዲርሰና አኾ ቋልስተተ።

4. Reformist purism: ሓዲስ ከዋዲባዲ ሓዳይስ ቆላትዲ ታብዲ መሀድኔል ደረካኹ መኸላ ሻኹ ደርብ ታብ ጩለይኔኹ ግን። እና ነወያ ደርብ ታብ ጩለይኔኹ ደኳ ጅብናርዲ ጂባዲዲ እንሸሸውሰው ቆላትሲ ጩለይኔል ተሻ ሰኹ ግን።

5. Playful purism: እና ነወያ ታብ ጩለይና ደርብ ኒን ታብሲ ሸኻርድናዲ ሻከስትገኹ ግን። ታብሲ ሸኻርዲ ታሚትዲር መታን ታብሲ ጩለይና ግን። ቆላት ሺረውዲ ታቆውዲት፡ ድርሻውዲ ስዳወውዲሲ ለወትናዲ መሀድናዲሲ፡ ታብሲ ጩለይና ግን።

6. Xenophobic purism: እና ታብ ጩለይና ደርብ ኒን እግዳ አኻኹ ታብ ጩለይኔኹ መኸላ ግን። ታብልድ ገፍር ቆላትሲ ጉርጉርደክ ያዕይነድ፡ ሹር ቆላት ካያ ተበትኔል ተሻ ሰኹ ታብ ጩለይና ደርብ ግን። ብጅኻን ታብ ጩለይና ምስምሳ አኻኹ ከዎዶ እና ደርብ ጩለይኔኹ ኒን ግን።

እና ታብ ጩለይና ደርፍፍ ነንኻ፡ ላኹላኹድ ወሪ ሕበበርሰ ታብ ጩለይኔል ተበትሰተ። ናኸኸ አኻ ታብክ ኒሹር ምስምሳዲ ኒሹር መኸላዲ ደርብዲሲ ታብሲ ጩለየተ።

ቆላትሲ ጩለይናኻ ታብሲ ዳበርዳኹ ማ እማ ሓየምዳኹን?

እን አወት ሀደግሰሰና፡ ታብ ጩለይና ሸጉን በጃኸን፡ ጆላቆይን ተብን አኻ ታብልክ ህምበተ። ደአም ቆላት ጩለይሶ እንድብርሰውዲ፡ እክ ብጅኸድ ታብነውዲ ላት ፈራኹማ? ታብሲ ጩለይሮ ነን ግን ይና ታብ፡ ይናማ ኪዳኹን እማ እን እክ ብጅኸድ ታብነሰና ና ፈላኸስ ተለይሮ ፈርና? እን እክ ታብሲ ታብንትኻ፡ ታብ ጩለይሰውሲ ናግርጊ ክድመትል አኸን ጂኒል ተበተናኹመሎም፡ እማ እን ታብ እንድብርሰ ካያ ከብታኹን? ታብሲ ጩለይሮ እንድብርዶሎም፡ እክኻ ተበተግውሎምኸር፡ ናጂኻል እርግሰገውሎምኸር አከንን፡ አዋኸ ዳበርዶ ገረሳኹን?

ታብ ጩለይና ኒትክያኹዲ ኒክያዋኹዲ ገሸ ሻተ። እን ኒትክያኹ ታብ ጩለይና ታብሲ ዳበርድኔል አኸን ጠፍሕድኔል ገሪ ገርዳ ሻተ። ታብ ጩለይና ደርብድ ታብሲ ከተብና አኸን ቆላት ተበትና ጠፍሕድኸር ዳበርዶኸር ገረሰተ። አሪኹ ከዎዶ እን ታብሲ ታብው እክሲ ናታብል ሓሰርሰነሰና ሃቢሮ ገረሰተ። ታብ ኸር

ከብር/ ሕሽም አርዶ ገረሰኩ። ነድዳግል ኸር እን አሪ ጋብዲ ህምባኸሎም ሲርስትሻነስ ግንዲ እስነድ። ሲረትኸር ናኹ ገረሳ ጋብ አኸትር ሀልሰ ቋሊሰኩ።

ከያዋኸ ገሽ ጋብ ጨለይኒኸ። እክሲ ዓደጊሮ (discriminate) ገረሰኩ። ውረድ እክ ጋብሲ ጋበው ጫርያንዲ መንከልሰውዲ ጋብሲ ሲድና ታቕሮሎም ገረሰኩ። ንድኻ እን ጋብሲ ጋብነልድ አኸን ቆላት ሓዳይስ መሀድኒልድ ሓረጥሰነኩ። ናኸኻ ጋብ ጣፍሓን ይስተውልድ። ናኹ ገረሰው አሪ ጋብ መሀድሰኩ። ህምቡርሰና ለጃ ጋብ ሓል ሰኸውሎም። ንክኻ ተረኮ አክተበተል ካያ ከብተ ህምበው፣ ግእዝዲ ላቲንዲት ቋልንን። ጋብ ላቲንዲ ግእዙዲርሰና ጨለይሰው ሰናኸር ክቱብድ እንድብርሰው ሰናኸር ሰኸላ። ደአም ለጃ ጋብክ ሸርሸርሶ አሪ ጋብል ለወትሰኸ። ጋብስተው ዋነንኻ ከስታን-ልሻንተል ከድዲ ፈለድዲ ላንቆቆል ካያ ከብተ አረርሰኩ። እማ ደአም ንስኮት ጋብስቱኸር ከተብሱኸር ሰኸ ውሪኹ እና ጋብ ነን ተርክኸን? እና ለጃ ጋብ ነስ ተርክኒል ገእሰውሎም መሰምስ ገሪው ሀደግሰኩ። ነልድ እን ላ ሰብብ አኸ ሀደግሳኸ። ጋብሲ ጨለየውዲ ከተብውዲ፣ እን ጋብሲ ጋበው እክዲ ላት ፈሩኑ ሰኸኒ። ጋብሲ ጨለየውኻ ነንግን ጋብ ጫርያን፣ ናኸኻ ከተብስሮ ሻኸ ዩኑ፣ እክኻ ናድ ታሚተሰናኸር፣ ናድ ስዳዋ ደርብድኸር ጋብኑ፣ እና ንኪር ሀ-መትሊ ቋልነሰና ቆምክ፣ ገርደድሰክ ናቱር ጋብ መሀድኸ። ግእዝ ጋብ ሽሊ ደሽክሊ አምሓር ጋብል ሸርሸርሰኸ። ላቲን ጋብሲ ቋልነንኸር ኒሰና ሮማን፣ ጥልያን፣ ስፓንሽ፣ ፈረንሳ ጋብል ሸርሸርሶ ላኸክ ኒቱር ጋብ መሀድኸ። እን ጋብ ጨለይሰውዲ ከተብሰውድኻ አክትበተል እንድብርሶ ከብቲኸ። እማ ጋብ ጨለይሰን፣ ጋብኻ ሸካዶል ከተብሰኸኸር እንድብርሰኸኸር፣ እካ ጂኒል ትወገው አከን፣ ክድመትልኻ ተበትሰገው አከን፣ ጨለይራኸስክ ጨለይሰን፣ እንድብርሰኸስክ እንድብረሰን ፈልግሸርኸር ለገድሮኸር ገረሰላ። እማ ቆላትሲ ጨለይኖ ጋብሲ ዳበርድኖ ይኑ፣ ናደአም ሃበግኒን ትክስነ አትዋየንድና ጀረብደኩ።

ቆላትሲ አውኒ ግን ጎርበባኸ?

ጋብሲ ሓበበርናዲ፣ ቆላት ጎርበብናዲ እዲና ጋብልክ ህንባኸ ግን። ጎርበብሳኸ ዩቆላት አስትኸላ ዮ ሸከየላ፣ ጎርበባኸ ከዎዶ ቆላት ይጨርዱ አድኸን ዮ ገንጃ ባላ። ጋብ ላገፍድኻ ቆላት ጎርበበኩ፣ አሪ ገፍድኻ ከዎዶ ኒቆላት ጎርበብሰኩ። ጋብ አግዋርዲ እኪርኪረል ትወውዲ አኸ ደንቢ ከዎዶ ዲማ ላኸ ላኸልድ ጎርበቡ መንደርተኩ። ኒልኻ እን አወት ሀደግሶ ህንበሰና ሸኪዩሳኸር ሸኪይሰራኸር ጋር አኸላ።

ስዊር-ቆላት ተበትና ጋብሲ ጀልሕና አኸኒ፣ አለመርትክ ዳበርድሮሎም ገረሰኩ። ህምቡንትክ እንግሊዝ ጋብሲ ቋልነን ናገፍክ አሪ ጋብልድ ጎርበብሰው ግን። Max Planck Institute’s loanword Database², 41 ጋብ እዲንውድ ስዊር-ቆላት ተብድና እስተኸል፣ እንግሊዝ ጋብ 42% ስዊር-ቆላት ክመት፣ እማ እዲኒል

² Available online at <http://wold.clld.org/vocabulary>

ጋብስተው ጋብልድ እን ብጅኽ ስዊር-ቆላት ሻው ጋብልድ ላኹ አኸት ሓበረኩ። ንኪር ሁመትሊ ቛልነን እንግሊዝ እዲና ጋብ አኸ አረርሰኩ። እን ገሪው ስዊር-ቆላት እንገው ይስተውልድ ላኹ ማንዳሪን (ቻይን ጋብዲ) አኸ። ስዊር-ቆላት ኒው 2% አከኩ። እማ ቆላት አሪ ጋብልድ ጎርብብና ጋብሲ ዳበርድኒል ካቢሮኸር ገረሰኩ።

ገሪ ምስምሰድ ደአም፣ እክ ላኹክ ናገፍድ ናጋብ ድድጊንኸር፣ ናኹ ተከውኒ መታንኸር፣ ቆላትሲ ጨለይናዲ ናጋብሲ ተከውኒዲትል ትውነተ። ሸካዶል ቆላት ጨለይናዲ፣ ጋብሲ ሜመይናዲ ዋነንኸር፣ አኸ ጋብልክ ስዊር-ቆላት ከብተላ። ኒድከስኻኸ ንኪር ሁመትሊ፣ እዲና ላአንገብሊ/ ቂሾትሊ ለወትሰሮ ህምብራ ዳለትሊ።

ብሊና ጋብልኸ ውሪከር አብ አኸራ ስዊር-ቆላት? ብሊና ጋብ ካያማ ጎርብባኹን እማ ደሸክሊዲ ሸሊድር ጋብኸር ብሊነልድ ጎርብባኹን? ገሪ ወክት እን ቆሊ ኒሂኒ ደሸክልያ ግን ወሪ ሸልያ ግን ይኑ አርርሰነኩን። ውሪልድ ጉኖ ግን ይን እንደወይናኹ። ይቛሊሰና አክን ብጅኸነስክ ይን እንደወይናኹ ናው ይናጃብ ክታበትሊ አኸን አሪ ቆም-ድሪሪሊ (massmedia) ተበትንነዲንላ ግን ግራ፣ እን ቆሊር ስርሲ ትክሰነ ባሓሰኖኸር ደልይድኖኸር ተከለለ።

ብሊና ጋብ ደሸክልየውልድ አኸን ሸልየውልድ ጎርብባት ከስተኩ አኸላ፣ አግዋርዲ ላ ሸክክሊ መንደርተውዲ አኸውድ። ኒሰናኸር ሸሊዲ ደሸክሊዲ ናገፍድ ብሊነልድ ጎርብባው ቆላት ገሪው ሻኩ። ህምቡንትክ እና ተለያ ቆላት ብሊንዲ ሸሊዲ ደሸክሊዲር ነከክል ተበትሰውሲ ቛልንን። እና ቆላት ነን አፕልያርር (Appleyard) ይስታኹ ኩሽኩ ጋብሲ፣ ሲረኹድኸ ብሊና ጋብሲ ትክሰ ተብዳኹ ደለምደው አክትበትልድ አስተው ግን።

1. **ሰኻ፣ ብሊንድ ሰኻ፣ በጃር (Beja) ጋብድ ሻእ ፣** ብርክሰኚ ኩሽኩጋብ (ሳሆ፣ 94ር) ሳአ ይስተኩ። ኢትዮሴማቲክ (ግእዝ፣ ሸሊ፣ ደሸክሊ፣ አምሓር) ጋብድኸ ስጋ ይስተኩ። እና ቆል ኒሂኒ እን ከለላ ደሀይ ለወትኒ አኸገትክ ንርስር ላኹ አኸት ሀል ዮ ቛልስተኩ። እማ እና ሰኻ/ ስጋ ያኹሲ ብሊና ጋብማ ጎርብባው እማ ኢትዮሴማቲክ ጋብ? አፕልያርድ ከተበሰና እና ቆሊ ንርስር ኩሽኩ ጋብልድ አኸት፣ እና ኢትዮሴማቲክ ጋብኸ አገው ጋብልድ ጎርብብነትላ ሓበረኩ።
2. **ጫዕዳኹ፣** ብሊንድ ጫዕዳኹ፣ ብርክሰኚ ኩሽኩ (ሳሆ፣ 94ር) ጋብድኸ **ዓድ** ይስተኩ። ኢትዮሴምኮ ጋብድኸ **ጸዕዳ** ይስተኩ። እና ቆል ንኒኸር አገው ጋብልድ ጎርብብሰረት አፕልያርድ ሓበረኩ።
3. **ዓራት፣** ብሊንዲ ኢትዮሴምኮ ጋብዲሲ **ዓራት** ይስተኩ። እና ዓራት ይሪሪ ቆሊ አገው ጋብልድ ጎርብብሰረት ሓበርሰኩ። አሪ ክቱብሊ ከዶ ዓራት የምክን 'አረትና' ይሪሪ ቆሊትል ሸርሸርሰር

ፍረሪ ተከቲ ዮ ሀደጋኹ ህምበኩ። ብሊና ጋብድ አረትና ይስቱ ማላ ፊኹነስ ዋሲስሳኹ። ዓራትኸር ከዎዶ ኒል ፊኹራኹ ግን።

4. ዕምቦባ፣ ዕምቦባ ይረሪ ቆሊት ተኪን ሀደጋ አበውና ይረሪ ቆሊትልድ ሸርሰርሰረሪ ተከቲ ዮ ሓበራኹ ክቱብ ህምበኩ። እና ቆሊ ኒሂር ስር ኩሽኮ ጋብ አኸትኸር ሓበረኩ።

እና ሰጃ ቆላት ነን እን ብሊንዲ ናምንጅዊል ጋብስተው ጋብዲ ላት ተበተነውልድ ህምቡርሰና ሀደገኒ መታን ግን ግራ፣ ገሪው ቆላት ህምበኩ። ጋብሲ ተብደውኸር እና ነወያ ቆላትሲ ናገፍገፍድክ ከተቢነክሎም አረርሰነኩ። እኸርኸር ተከው ብሊንዲ ግእዝዲር ቆላት ተኪን፣ ናስር ነልድ ግን ድኳ ዮ ሀደገገን፣ ቅብል ቅብላ እስ ዋርዲስነድ እኸር ሃይለማርያም ገብረ 2005 ዲ 2013 ዲ ከተበው ኒአክትበትሊ ገምዶሎም ህምበኩ።

ብሊነል ክንሲ፣ እና ነወያ ቆላት ነን ብሊን ቆላትስጃ ሸሊዲ ደሽክሊዲር ቆላት አኸ ግን ናው ዋስስታኹና። ብጅኻነስክ እን ከለለውድ (minority) ጋብስተው ጋብ እን ቆላት ጎርብብሰክ፣ ጋብ ገሪውድ (majority) ጋብስተውሊ ትዎ ህንበውሲ ናው አከት እን ጋብሲ ጋባ-ልውር ደርብድ ተብደው አክገነን፣ አሪውክ ገሪኹ ደለይደኒ። ውረድ እን ገሪውድ ጋብስተው ጋብ፣ ወሪ ክታበትድ ዳበረው ጋብ፣ ቆላት አሪ ጋብልድ ድኳ ጎረብብነው አክገን ናውሰና እሲን ተበተውሎም አኸንነዲን። እማ እን ከለለው ጋብ ጋበው እክ፣ እና ቆሊ ኒሂንታ ይና ጋብ አኸላ ዩኑ አረርሰነኩ። ከው አሪው ጋቢነሪትክ ይነሪ አኸላ ይሮ፣ አሪው ቆላት ሓንፍልናዲ፣ ቆቀልናዲ፣ መሀድናዲኻ ጋብሲ ናስርልድ ሺሽድሮሎምኸር ናደርብልድ ፍድሮሎምኸር ገረሰኩ።

ጋባ-ልውሩ ላቆሊር ስርሲ ተብዱኑ፣ አው-አወይሲ አኸጊ፣ ስምጢስኖኻ አሪ ጋብ ናት ተከውሊ ህምባኹማ ወሪ ጋብስታኹማ፣ ትክለድኻ እን ላቆሊር ስርሲ ትክሲን ወንወኖ ግን ናው ቋለናኹር ባሓሰናኹር። እማ እና ቆሊ ኒሂን ስዊትሪ ግን ወሪ ብሊነሪ አኸላ ይግኒር ጃብ ትክሰረ አትዋየንድና ጀረብደኩ። ደአም ላዶንትክ ቆላት ብልብል ብሊነው ዋኑ ስዊር-ቆላት ተበትኒ ደርብኸር ቋልስተኩ። ህምቡንትክ እና ተለያ ቆላትሲ ቋልንን። ቆሊ አውሂ ተበትናኹንኻ ላኹክ ይነኹ መንገድንን።

- 1. Deflate: ሀፈልና ማ ይናኹን ነፈስና
- 2. Swallow: ስኹና ማ ይናኹን ወሐጥና
- 3. wicked/ immoral: ሻኸዳ (ደርብ) ማ ይናኹን አከይ (ደርብ)
- 4. Sink: ተራቆና ማ ይናኹን ጠሓልና
- 5. Mischievous: ቲዳ ማ ይናኹን እክያ
- 6. Foam: ፈንሻ ማ ይናኹን ዓፍራ

ሀፈልና፡ ስኙና፡ ሻኸዳ፡ ተራቆና፡ ቲዳ፡ ፈንሻ የው ብሊና ቆላት በሉብል ዋኑ፤ ነፈስና፡ ወሐጥና፡ አከይ፡ ጠሐልና፡ እከይ፡ ዓፍራ ይናኸር ውሪከው አኸና።

አሪው ንኪር ሁመትሊ ረዋዲ ብሊነውሊ ገሪኸ ሀለሎ ዋስሰተው፤ ስተሰናኸኸ ዋንትነኸ፡ ስተራኸኸ ዋንተኸ፡ ተለለያኸኸ ዋነኸ . . . የው ጋባ-ስፈት (morphology) ግን። እና ጋባ-ስፈት ነን፡ ኒል ዋኒዋነት እን ደሽክልየውዲ ሽልየውዲትልድ አስተው አኸት ቋልስተኸ። ውረድ እና ነወያ ጋባ-ስፈት ሴምኮ ጋባ ደርብ ግን። ኩሽኮ ጋባል እን ስተሰናኸኸ፡ ስተራኸኸ፡ ተለለያኸኸ የው ቆላት እን ዋንትነኸ፡ ዋንተኸ፡ ዋነኸ የውሲ ናዲ ምኸሮሎም ግን ናው ህምባኸ። ደሽክሊዲ ሽሊዲትል ደአም ቀሱብ ግን እን ዋንትነኸ፡ ዋንተኸ፡ ዋነኸ የውሲ ኩድሮ፡ ተለለየት ሓበርዶ አከን። ህምቡንትክ ደሽክሊሲ፡ “ነቆርቦ ዘለና” ወሪ ሽሊስኻ “ነዳልዩ ለሀለና” የውሲ ቋልነን። እን “ነቆርቦ” ዲ “ነዳልዩ” የው ቆላት ናቱ ላሪ ድወላ። ቀሱብ አከኸ ‘ዘለና’ ወሪ ‘ሀለና’ የው ቆላትሲ ጨመርዶ። ብሊነል ደአም ስተሰናኸኸ፡ ስተራኸኸ፡ ተለለያኸኸ የው ናኸ ገሪሶ፡ ስተረትኸር ተለለየትኸር በርህደኸ።

ብሊና ቆላትኻ አወያ ጉግድ ጩላይሰን ኪዳኸን?

ብሊና ጋብ እን ኩሽኮ ጋባልድ ትክሰ ባሓስተውዲ ተብድሰውዲ አኸት ፓውል ፋሎን (Paul Fallon) ይሰታኸ ኩሽኮ ጋብሲ ተብዳኸ “The best is not good enough” ያኸ 2004 ደለምዳኸ ኒ ወረቆትሊ ሓበረኸ። ፋሎን (Fallon) ብሊና ጋብ ሰበትድ ከተብሮ ወንቆራ ስተሰና፤ እን ወንቀራ-ክቱብሲ ሜመየውልድ ላኸ እና ተለይሰና የትሉ ሀደገኸ።

“I wince when I hear that yet another doctoral dissertation has been devoted to well-studied languages like Bilin, while at the same time most Cushitic and Omotic languages could really benefit from being brought up to the level that Bilin reached in the 1880s! Bilin hardly needs more descriptive work and hardly faces extinction with thousands of speakers.

ጅራ/ Translation:

እን ትክዮ ተብድሶ ህንበው ጋብ ብሊንሰነስ ተብድያ ግን ዮ፡ ላኸ ደክተርየት ክቱብ ስተሰላ ይገሮብ ጨደድ ሰከላ። ውረድ እን አሪው ኩሽኮውዲ አሞቲክ ጋብዲ እና ብሊና ጋብ 1880

ዳለትል ገእዮ ሰጅ ስድሊ ገእዮን ገሪኹ ዓውቲትርድ። ብሊና ጋብ ገሪ ክድመት ጀረብደለሎም።
ላሊኽ ሲሕሊ ስኩረው ጋብንቲዲኽር ጨነትኒልድ ሺራኹ ህምበኩ።”

ፋሎን (Fallon) ኒስዩ ኩዶ፡ ጋብ ብሊነው ጨነትሮ ገሪስትኽር ኒጉኢት ትብስላ። ደአም እማ ውራኹ ኒ ንኪ አኽራሲክ፡ ብሊና ጋብ ገሪኹ ተብድስገውሰናኽር፡ ገሪኹ ከተብስጋኹሰነሎምኽር ተከክ ሓደሰክ ናው ስኩራኹ። ይና ነብብድና ብና ማ ቶክ አኽራ እማ እን ከተብስክ ህምበው ደምዕደገው አኹ?

ብሊና ጋብሲ ቋለት፡ ብሊናቕር አኽገው ጋብ-ልውሩውድ (linguists)፡ ገሪው ውራቕዲ (articles) አክትበትዲ ከተብስኹ። ነልድ Leo Reinisch፣ F.R.Palmer፣ Robert Hetzron፣ David Appleyard፣ Paul Fallon ሀደግስድኖ ገሪሰነኩ። እና ለጅ ደቫንቢል ከተብስ ህምበው፣ Appleyard ዲ Fallon ዲ፣ ንኪ አኽራሲክኽር ብሊና ጋብሲ ባሓስናዲ ተብድናዲትልድ ደውይኖ እልኒ። 1992 ተርሰ ይኽ፡ ምህርርልውር (academic) ደርብድ ድኳ አከገን ብሊና ቕርድ፣ ብሊና ጋብሲ ቋለው አክትበት ገሪው ከተብስክ ህምበኩ፣ ከተብስኩር እንኩኹ።

እና ብሊና ጋብሲ ቋለት ከተብሰው አክትበትልድ ናንሲ እንደ ብሊና ጋብ-ግጉሲ (grammar) ቋለት ከተብሰው አክትበትሲ ቋልንን። ብሊና ጋብ-ግጉ ቋለት፡ ንኪ አኽራሲክ ሰጃ ክቱብ ከተብስ ህምበኩ። ነልድ እን ሰልፋ Leo Reinisch 1882 ከተባኹ ግን። 1992 ኩዶ ለጅ ክቱብ ጋብ-ግጉሲ ቋለው ብሊና ቕርድ ከተብስኹ። ላኳ ተኪኤ ዓሊበኪትሲ እን ሊኻርኻ ተኽለገርጊስ ዮውሃንስ አፍታይሲ። 2005 ትልኽር እኽር ሃይለማርያም ገብረ ብሊና ጋብ-ግጉሲ ግእዝ ጋብ-ግጉዲ ዋርዲስነድ ከተብኹ።

ሴጃ ነስ አን ሀድግዩሎም ጀረበኹ፡ ናግርስዲ ናአምርዲሲ ብሊና ጋብ-ግጉሲ ኒትክ ክቱብሰና (book) ደለምደውዲ ጠፍሕደውዲ ናአክነድ ግን ግራ፣ አሪው ጋብ-ግጉሲ ቋለት ከተብሰው ውራቕ ገሪው ህምበኩ።

ሰልፋ፡ Leo Reinisch (ሊዮ ራይንሽ) 1882 ትል “Die bilin-sprache in Nokdost-Afrika (ብሊና ጋብ ስሑ-ብርክስጅ አፍሪቂኹል)” ያኹ ብሊና ጋብ-ግጉ ጀርመን ጋብድ፡ ላቲን ፍደላትድ ደለምድኹ። እና ክቱብ ኒን ሰልፍ ብሊና ጋብሲ ቋለት ከተብሰና ካያ አኽጊ፡ ብሊና ጋብ-ግጉሲ ትክስ ጋብ-ልውር ደርብድ ተልተሎ ህምባኹ ግን። ኒዳግኽር ብሊን ጋብሲ አሪው ጋብ አገውዲ፡ ብሊና ጋብ ምንጅዊል ጋብስተው ጋብዲዲ፡ ዋርዲስነድ እን ትክር ኩሽኮ ብሊና ጋብ-ግጉሲ ሀልሳኹ ክቱብ ግን። ብሊና ቆላት አዋኽ ከተብስሮ ዋነትኽር ትክስ ወንወንኩ። ነዳግልኽር ሰልፍ እና “ኻ” ዲ “ኻ” ዮው ደሀይ ፍደላት ብሊነውሲ ግእዝድ ከተብ ስኩሰኹ። ንኪር ወክትሊ አኽታሲክኽር እና ክቱብ ኒስ ዋርዲተው ብሊና ጋብ-ግጉ አክትበት ከተብስገትኽር ደለምገትኽር፡ እና ናንዲ ሁመትሊ ጋብ ኩሽከውሲ አኽን፡ ጋብ ብሊነውሲ ተብደው ባሓስንቲ ሀደገነኩ።

ጨገም እና ክቱብ ንዲኹ ጀርመንድ ጋብድ ከተብሳኸው ኒኦክና ግን። ገሪኹድክ ብሊና ቁር ጋብ ብሊነውሊ ሓሰርሰውዲ፣ ጋብሲ ተብድሮ ጀረበውዲር ተብትሊ እርገላ። ብሊና ጋባ-ጉግ 1882 ከተብሳኸው ዋነት ደላይደገውኸር ገሪው ግን። እና ክቱብ ኒን ብሊና ጋብል ወሪ እንግሊዝ ጋብል ጀረርሰን (translated)፡ ንደምቢሲ ብሊንሲ ተብደሮ ጀረበውድ አኸን፡ ብሊንድ ከተብሮ ወጠነውድ ገሪኹ ወስታ አኸርድ።

ሊኸር፡ ተኪኤ ዓሊበኪት 1992 “ብሊና ክታብትዲ ግብራ ጋብኹዲ” ያኹ፣ አሰሎ፡ ኖርወይትል፡ ደ’ለምድኹ። እና ክቱብ ኒን ብሊንድ ግእዝ ፍደላትድ ከተብሶ ህምባኹ ግን። ሰልፋ በና ኒኹሊ፡ ፍደላት ብሊነው ግእዝድ አዋኸ ከተብሰሮ ዋነትሎም በርህደኩ። ፍደላታ ደሀይዲ ወተርዲትኸር ትክሰ በርበረኩ። እን ሊኸር በና ክቱቡኹ ግብራ ጋብኹ ያኹ ግን። ኒል ብሊና ጋብ አዋሃበ ገበርሰትኸር፡ አዋኸ ተታቕሰትኸር በርበሮ ስኩሶ ህምባኩ። እና ብሊና ጋባ-ጉግ ደአም እንግሊዝ ጋባ-ጉግ ዲ ዋርዲስነድ ከተብሳኹ ግን።

ሲኸር፡ ተኸለገርጊስ ዮውሃንስ አፍታይ 1992 “ብሊንና ጋባ ጉግ” ያኹ፣ ስቶክሆልም፡ ስዊድንሊ ደ’ለምድኹ። እና ክቱብ ኒንኸር ተኪኤር ክቱብሰና ብሊንድ ግእዝ ፍደላትድ ከተብሶ ህምባኹ ግን። ብሊና ጋባ-ጉግሲ ቆሪሶ፣ ገሪው ህምቡ እውነድ ትክሰ በርበረኩ። ጋብ ብሊነው አዋኸ ከተብሰሮ ዋነት ስኩስና ደርብድኸር አሪውልድ ሲረኹ ግን። ብሊና ቆላት በለብል ተበትኒልኸር (originality) እና ክቱብ ኒስ ዋርዲታኹ እላ። እና ክቱብ ኒን፣ እን ተኪኤር ክቱብሰና፣ እንግሊዝ ጋብዲ ዋርዲስነድ ከተብሳኹ ግን።

ሰጀር፡ እኸር ሃይለማርያም ገብረ (2005) “አሰልል ጋብ ግእዙ ብሊና ጋብድ”፣ አስመራ፡ ኤርትራዬል ደ’ለምድኹ። ኒንኸር ተኪኤ ዲ ተኸለገርጊስዲር ክቱብሰና ብሊንድ ግእዝ ፍደላትድ ከተብሶ ህምባኹ ግን። እና ክቱብ ኒን ኒሒል ጋባ-ጉግ ግእዙኹሲ ብሊና ጋብል ጀረርና ግን። ደአም ብሊና ጋባ-ጉግሲ ኸር ግእዝሊ ጀረረኩ። ቆላት ብሊነውዲ ግእዙዲትኸር ዋርዲስኩ፣ እማ ብሊንዲ ግእዝዲር ቆላት ወንድናርሲ ሀልሰ ቆሊሰኩ።

እና ሰጃ ክቱብ ኒስ ቆልነን፣ ብሊና ጋባ-ጉግሲ ላኹክ ናደርብድ ተልተሎ ስኩሰኩ አረርሰኩ። ናከተብኒ አታቲን አኸን፣ ቆላት ተብትኒ ደርብ እኸርኸረልድ ሲረው ግን። እንደ ከለለው ህምቡርሰና አከው፣ ፍደላትዲ፡ ቆላትዲ፡ ጋባጉግ፡ ከተብና ደርብዲ እና አክትበተል ህምባውሲ ዋርዲስነድ ወንወንንሎም።

1. ፍደላትዲ ደሀይዲ

- ራይንሽ "ኰ፡ ኸ፡ ጐ፡ ኹ፡ ቈ፡ ቈ" የው አንኳ ፍደልሲ ለኸታ ደሀዩሰና እና ተለየሰና ሃበ ከተበኩሎም።

ከዐ	kuə	ከ፡	kuū	ከ፡	kuī	ከ፡	kuā	ከ፡	kui	ከ፡	kuo
ኸዐ	ɡua	ኸ፡	ɡuū	ኸ፡	ɡuī	ኸ፡	ɡuā	ኸ፡	ɡui	ኸ፡	ɡuo
ገዐ	ɡua	ገ፡	ɡuū	ገ፡	ɡuī	ገ፡	ɡuā	ገ፡	ɡui	ገ፡	ɡuo
ኸዐ	ɪua	ኸ፡	ɪuū	ኸ፡	ɪuī	ኸ፡	ɪuā	ኸ፡	ɪui	ኸ፡	ɪuo
ቁ	qua	ቁ፡	quū	ቁ፡	quī	ቁ፡	quā	ቁ፡	qui	ቁ፡	quo
ቆ	ɔua	ቆ፡	ɔuū	ቆ፡	ɔuī	ቆ፡	ɔuā	ቆ፡	ɔui	ቆ፡	ɔuo

እን ሊኻር ደሀይ ደአም እን “ከ፡ ኸ፡ ገ፡ ኸ፡ ቁ፡ ቆ፡” የው ፍደላት ደሀይልድ ሲረው አኾ ቋልስተላ። ተክለገርጊስ ከዶ እና አንኳ ፍደል ነልድ፣ እን ‘ኸ’ ር ፍደልሲ ካያ ለኻታ ደሀይድ ከተበኩሉ። እን አሪውስከኻ አንኳ ደሀይድ ከተበኩሎም። ደአም ተክለግረጊስርኹል እን ‘ኸ’ ር ፍደል ሐላገት ራይንሸሩኹልድ ሲረኹ ግን። ተክለገርጊስ ለኻታ ደሀይ ‘ኸ’ ፍደሉሲ በርሀድሮ እና ተለየሰና ህንቡ እወኩ።

ኸዐ - ስኸዐራ (kind of tree)

ኸ፡ - በ፡ኸ፡ (you liar)

ኸ፡ - ነኸ፡ (this year)

ኸ፡ - ትኸ፡ (springtime)

ኸ፡ - በ፡ኸ፡ (liar)

ኸ፡ - እሩኸ፡ (tear)

ቆ፡ - ሰ፡ቆ፡ (swallowed)

ተከሌዲ እ.ሃይለማርያም ደአም ናትከ ሊኻርዲ ለኻተርዲር ደሀይ እንገት፣ አንኳ ደሀይድ ካያ ከተበንኩሎም።

- ተክለገርጊስ ግንቢ፣ ቁንባ፣ ባንባ፣ ሰንቢ ዮ ከተበኩ። ተከሌዲ እ.ሃይለማርያም ድኻ ግምቢ፣ ቁምባ፣ ባምባ፣ ሰምቢ ዮኑ ከተበነኩ።
- እ. ሃይለማርያም እና ሴኳ አክትበተል ዋኒጋኹ ደሀይ ‘ኸ’ ሩኹ ከዶ ከተበኩ። ህምቡንትከ፣ ሲኻሻ፣ ቆኻሻላ፣ ለኻሻሻ

2. ቆላት

- ተክለገርጊስ ሸፍሸፋና (write)፣ ጀለልና³ (translate)፣ ገፍተር (book)፣ እንተልስና (understand) የ ከተበኩ። ተኪኤዲ እ.ሃይለማርያም ድካ፣ እና ቆላት ነስ ከተብና፣ ተርጀምና፣ ከቱብ፣ ፈሀምና፣ ዩኑ ከተበነኩሎም።
- እና grammar ያኸ ቆል ሴኳ ከቱብልክ ናትናቱር ቆል ብሊናኸል ጀረርሶ አረርሰኩ። ተኪኤር ከቱብሊ 'ግብራ ጋብኸ'፣ ተክለገርጊስ ከቱብሊ 'ጋባ ጉግ'፣ እ. ሃይለማርያም ከቱብሊ 'አሰልል' ከተብሶ አረርሰኩ። ነዳግልኸር ብሊና ቆላታ እንድባ ክፍለማርያምዲ ጳውሎስዲሲ (1992) ጠፍሐኸል 'ለተይና ጋብኸ' ይስቶ ከተብሶ ህምበኩ።

3. ጋባ-ጉግ

- ራይንሽ ዲ ተኪኤዲ 'ጃና' ያኸ ቆልሲ በጃኸዱኑ 'ጃን' የነኩ። እ. ሃይለማርያም ደአም 'ጃንትት' የ በጃኸደኩሉ። ራይንሽ እና 'ትት' ከድሮ በጃኸድና ሽሊር ጋበልድ አስታኸ ግን የ ሓበረኩ።
- ራይንሽዲ ተክለገርጊስዲ 'ካላ' ያኸ ቆልሲ በጃኸዱኑ 'ካል' ይኖ ከተበነኩ። ተኪኤ ዲ እ.ሃይለማርያምድካ 'ካልትት' የነኩ።
- ራይንሽ 'አመራ' ያኸ ቆልሲ 'አመር' የ በጃኸደኩሉ። ንኪር ሁመትሊ ብጅካነክ 'አመታት' ግን ይና ይናኸ።

4. ከተብኒ ደርብ

- ተክለገርጊስ "ዲ (and)"፣ 'ልድ (from)'፣ 'ትል (to)" የውሲ፣ አሪ ቆላትልድ ናቱ ሲደክ ከተብኩሎም። ህምቡ፣ ፍንጢራ ዲ በግጋ ዲ፣ እርሪ ልድ፣ ዓንሰባ ትል የክ ከተበኩ። ተኪኤ ዲ እ.ሃይለማርያምድካ ቆል ኒጃብኸዲ ተከንዲነክ ከተበነኩሎም።

እና ቋልነስና እና ሴጃ አክትበት ገሪ ቆላትዲ ከተብና ደርፍፍዲ እኸርኸረልድ ሲረው ሻኩ። ኒንካ ቆላትሲ ጩለይኔል አኸን ጋብሲ ጠፍሕድኔል ገሪ ፍሪር ዋነትና ቋሊስኩ። አዊን ጣፊሕ አኸት፣ አዊስ ፍሪርኖ ዋነትናካ ናድካ፣ እግዳካ ጋብ-ልውሩውድ ለመለምዲ ምሕልልዲ ጀረበኩ። ንጃብኸር እና ገፋትር/ አክትበት ነስ ተከውሲ ዋርዲስነድ ተኪኤዲ ክፍለማርያምዲ ፍስሃጽዮንዲ 1994 ዲትል ላክቱብ ፍድኖ እርግኑኸ። እና ከቱብ ኒን www.daberi.org አርስሮ ገረሰኩ።

³ እና ጀለልና ይስትሮ ከትብስሮ ህምብሪሪ ጀረርና ይስትቶ ሻኸቲ ተከኩሉ። ውረድ እና ቆሊ ኔልድ ሸርሸርስራኸ ሽንግለት ይስታኸ ወዓብልድ ግን። እና ወዓብ ኔል ማላ አርደት ሚጥጃሊ ወርድኖሰና ትጉራትሊ/ ሀወትሊ ሹብ እንሳኸኖ ከብ ያኸል ከርከርደነኩሉ። ገመር ሕንግናኸሲ ላቆጭንድካ እን ሸበል ላቆጭንድካ አብድ ሻክነድ፣ ሹብሲ ሸሪብ ይረክ ጅአነኩ። ኔልካ ሸበልድ ብሪል ጥርቆሰሊ ጅአኸክ ለታቆኩ፣ ሸንግለት ኸር የኩ። ሹብሲ አብል ገሰሲ ብሪል ጥርቆሰኸክ ለታቆሰኩ። እና ሹብሲ ናሃብረ ገመርድ ሸሪብ ይሮ ጅእናካ ጀረርና ይስተኩ። እና ወዓብካ ሸንግለት ይስተኩ። ንድካ ብሊና ጋበል 'ጀረርና' ላጋብድ ህምባ ከቱብሲ አኸን ቆላትሲ፣ ላሪ ባርረርኸር ውሪና ለወትግሪኸር አሪ ጋበል ለወትናስ ዋሲስሮ ገረሰኩ።

እና አክትቦት ነን ከተብሰሮ ውሪካ ምሕልልዲ ወክትዲ አደው አኸት ላኹድ ድዳኹ አኸላ። እማ ብሊና ቆላት፡ ጋባ-ሰፈት፡ ጋባ-ግብራ፡ ጋባ-ጉግ ብሊናኹሲ ጩላይኔል፤ እና አክትቦት ነን ከተብሰሮ ደኩሳ ወክትዲ ሕንግዲ ድምስት፤ ናት መትረግስ እስተ ብርፍ ይስትሮ ሻኩ። ኒንኻ ናንስኻ ቆላትዲ ጋብዲት ጩላይኔል፤ ንደምቢስኻ ጋብሲ ጠፍሕድኔል (standard) አኸን ዳበርድኔል ገሪኹድክ ካቢሮ ገረሰኩ።

ንኪር ሁመትሊ ብሊና ጋብ ቆም-ድሪር (massmedia) ደርብድ አኸን፡ ክኒር ልቫንተል ገሪኹ ተበትሰኩ እንኩኹ። ደአም ጋብ ዳበርድኸር ዲማሲ መንደርትሮኸር አከን ጋብስትናዲ መሀርስና ናቱ ዓቕተላ። ጋብ ዲመሲ ተከልሶ መንደርትሮ አከን ለኛ መሱን ጋበው፤ ቆላታ-እንድባዲ ጋባ-ጉግ ዲ ጠፍሖ ደለምሮ ሻኩ። እና አክትቦት ነን ንኪር ሁመትዲ ፈረው፡ ብሊን ናውክ ፍንገሪተው (agree) አኸሮ ሻኩ። ደለምድና ነድዱኻ ንኪ አመሪ ይስታኹ አኸን፡ ጋብ-ልውሩዲ ብሊና ጋብሊ ሓሰርሰውዲ፤ ንኪትልድ ደበልትኖ ኪዋ ሰገርድኖ ሻኸና ክደም ግን።

መረባርብ/ Reference

Appleyard, David L. (2006). A comparative dictionary of the Agaw languages. Cushitic Language Studies, 24. Cologne: Rüdiger Köppe Verlag.

Appleyard, David (2015). Ethiopian Semitic and Cushitic: Ancient contact features in Geez and Amharic. In Semitic language in contact, ed, Aaron M. Butts, pp. 16 – 32. Koninklijke Brill NV, Leiden.

Brunstad, Endre (2003). Standard language and linguistic purism. Sociolinguistica 17 (1), pp. 52–70. (Available online at <https://www.academia.edu>).

Fallon, Paul D. (2004). The best is not good enough: scouring a previously documented language for more. Proceedings, 4th World Congress of African Linguistics, New Brunswick 2003, ed, A. Akinbiyi Akinlabi and O. Adesola (eds), pp. 469-478, Köln: Rüdiger Köppe 2004.

Haspelmath, Martin & Tadmor, Uri (eds.) (2009). World Loanword Database. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (Available online at <http://wold.clld.org/vocabulary>. Accessed on December 01, 2017).

Langer, Nils and Nesse, Agnete (2012). Linguistic Purism. In: The Handbook of Historical Sociolinguistics, eds, Juan Manuel Hernández-Campoy, Juan Camilo Conde-Silvestre, pp. 607 – 625. Blackwell Publishing Ltd..

Reinisch, Leo (1882). Die Bilin-Sprache in Nordost-Afrika. Sitzungsberichte Der Kaiserlichen Akademie Der Wissenschaft, Philosophisch-Historisch Klasse, 94.2: 583-718. 583-718. Vienna: Gerold Sohn.

ሃይለማርያም ገብረ ጳውሎስ (2007)፤ አሰልፊ ጋብ ግእዙ ብሊና ጋብድ/ ሰዋስው ዘልሳነ ግእዝ በልሳነ ብሊን። ልካን ሓተሚሰና ፍራንቸስካና፡ አስመራ።

ሃይለማርያም ገብረ ጳውሎስ (2013)፤ ሰዋስው ግእዝ ብቋንቋ ትግርኛ/ ሰዋስው ዘልሳነ ግእዝ በልሳነ ትግርይና። ልካን ሓተሚሰና ፍራንቸስካና፡ አስመራ።

ተኪኤ ዓልበኪት(1992)፤ ብሊና ክታብትዲ ግብራ ጋቡኹዲ፤ አስሎ፡ ኖርወይ።

ተኪኤ ዓልበኪት፤ ክፍለማርያም ሓምደ፤ ፍስሃጽዮን ዘሚካኤ (1994)፤ ጠፍሓት ብሊና ክታብቱኹ፤ ስቶክሆልም፡ ስዊድን። (Available online at <https://www.daberi.org>).

ተኸለገርጊስ ዮሐንስ አፍታይ (1992)፤ ብሊንና ጋባ ጉግ፤ ኡፕሳላ፡ ስዊድን።

ክፍለማርያም ሓምደ፤ ጳውሎስ ዘርእማርያም (1992)፤ ብሊና ቆላታ እንድባ፤ ኡፕሳላ፡ ስዊድን።